

Ocena strategii płynności finansowej w gospodarstwach rolniczych

Streszczenie

Jednostka funkcjonująca według zasad rynkowych powinna być rentowna i zdolna do terminowego regulowania zobowiązań bieżących. Zachowanie płynności finansowej jest warunkiem utrzymania rentowności przedsiębiorstw, którego niewypełnienie prowadzi do wykluczenia podmiotu z procesu gospodarczego. Funkcjonowanie gospodarstwa rolniczego, które jest specyficznym połączeniem przedsiębiorstwa produkcyjnego i gospodarstwa domowego, podlega sztywnym regułom i prawidłowościom, kształtowanym przez czynniki zewnętrzne. Samofinansowanie działalności gospodarstwa oraz odpowiednia stopa rentowności zainwestowanego kapitału są trudne do realizacji, w sytuacji nie utrzymania odpowiedniego poziomu płynności finansowej.

W celu eliminacji zagrożeń, na które istnieje realny wpływ, zarządzający finansami w gospodarstwach rolniczych podejmują działania, mające na celu zbudowanie modelu składającego się z celów, zamierzeń, działań w zakresie zarządzania aktywami i ogólnej struktury majątku. Podejście takie określane jest strategią płynności finansowej i pozwala przynajmniej w pewnych granicach skutecznie zarządzać finansami jednostki. Strategię płynności finansowej tworzy się na dwa sposoby, tj. stosując ujęcie dochód-ryzyko lub harmonizacji.

Zastosowanie ujęcia dochód-ryzyko pozwala określić dopuszczalną granicę ponoszonego ryzyka niewypłacalności i zachować dochodowość gospodarstw rolniczych na optymalnym poziomie. Strategia ta wynika z konieczności pogodzenia dwóch przeciwstawnych celów, jakie stoją przed przedsiębiorstwem (gospodarstwem rolniczym). Po pierwsze maksymalizacja wartości dla właścicieli, co wymaga odpowiedniego poziomu i struktury kapitału obrotowego, a po drugie, minimalizacja ryzyka utraty płynności finansowej, którego przyczyną jest niewystarczający poziom i niewłaściwa struktura kapitału obrotowego.

Celem głównym pracy jest określenie i ocena zależności między stosowanymi w gospodarstwach rolniczych strategiami płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko a ich efektywnością.

W pracy przyjęto do weryfikacji następujące hipotezy badawcze:

1. Rodzaj stosowanej strategii płynności finansowej uzależniony jest od typu rolniczego oraz wielkości ekonomicznej gospodarstwa.

2. Wzrost poziomu agresywności strategii płynności finansowej w gospodarstwach rolniczych przyczynia się do poprawy efektywności ich funkcjonowania.
3. W gospodarstwach rolniczych odnotowuje się stabilną poprawę efektywności wykorzystania czynników wytwórczych oraz zwiększa się bezpieczeństwo w zakresie płynności finansowej.
4. Zarządzający gospodarstwami rolniczymi wykorzystują zróżnicowane metody kształtowania płynności finansowej.

Okres badań obejmował lata 2006-2011. Badaniami zostało objętych 4900 indywidualnych gospodarstw rolniczych, uczestniczących w Polskiej Sieci Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolniczych (FADN) w regionie Mazowsze i Podlasie. Dane liczbowe uzyskane zostały z Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego, który organizuje i przetwarza zbierane dane rachunkowe FADN. Informacje dotyczące opinii rolników indywidualnych z zakresu stosowanych w gospodarstwie strategii płynności finansowej uzyskano na podstawie przeprowadzonych badań z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu. Badaniami zostało objętych 60 rolników, udostępniających dane rachunkowe w ramach systemu FADN.

Gospodarstwa zostały pogrupowane według poziomu wielkości ekonomicznej, określanej z wykorzystaniem Europejskiej Jednostki Wielkości (ESU). Ponadto w badaniach wykorzystano podział gospodarstw na podstawie Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolniczych. Podstawowym kryterium podziału badanych gospodarstw rolniczych były trzy cząstkowe strategie płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko. Charakter strategii cząstkowych wyznaczony został poprzez obliczenie właściwych dla danej strategii cząstkowej grup wskaźników i odniesienie ich do wielkości średniej dla badanej grupy (benchmarku).

Całkowita strategia płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko została wyznaczona przy pomocy metody liniowego porządkowania obiektów wielocechowych. W porządkowaniu obiektów, w celu uwzględnienia wielu aspektów strategii płynności finansowej, zastosowano wskaźnik syntetyczny. W ramach pomiaru efektywności stosowanej w gospodarstwach rolniczych strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko, zastosowana została odpowiednio zaadaptowana do danych z rachunku wyników systemu FADN formuła zysku rezydualnego. Do wyznaczenia zależności statystycznych wykorzystane zostały uogólnione modele linowe (GLM – Generalized Linear Models).

Praca składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy, metodyczny rozdział obejmuje uzasadnienie wyboru tematu, cel pracy i hipotezy badawcze, a także metody badań oraz zakres pracy. W literaturowym, drugim rozdziale scharakteryzowane zostały różne sposoby

budowania strategii płynności finansowej w gospodarstwach rolniczych oraz teoretyczne aspekty pomiaru oraz zarządzania płynnością finansową przedsiębiorstw. Następnie omówiona została koncepcja strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko. W ramach rozważań teoretycznych scharakteryzowane zostały metody pomiaru efektywności stosowanych strategii oraz wyniki badań naukowych, dotychczas przeprowadzonych w tym zakresie. W rozdziale trzecim przedstawiono charakterystykę badanych gospodarstw rolniczych z regionu objętego badaniami. Określono ich sytuację finansowo-majątkową, przeprowadzono analizę i ocenę poziomu płynności finansowej oraz ogólnej efektywności funkcjonowania gospodarstw rolniczych.

Rozdział czwarty poświęcony jest ocenie strategii płynności finansowej gospodarstw rolniczych. W tej części określono strategię majątku obrotowego oraz strategię finansowania tego majątku. Ustalono strategię majątkowo-finansową oraz strategię całkowitą, stosowaną w gospodarstwach rolniczych. Charakter strategii płynności finansowej, występujący w poszczególnych grupach gospodarstw, został przedstawiony według kryterium ich wielkości ekonomicznej oraz typu rolniczego. Ponadto w tej części dokonano określenia czynników wpływających na poziom wskaźnika syntetycznego całkowitej strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko. Następnie przeprowadzono analizę wpływu poszczególnych czynników finansowych na poziom uzyskiwanego w gospodarstwach dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego.

W piątym rozdziale zaprezentowane zostały opinie rolników dotyczące kwestii związanych z płynnością finansową w ich gospodarstwach. Przedstawiono poglądy zarządzających gospodarstwami rolniczymi na temat czynników wpływających na kształtowanie strategii płynności finansowej w gospodarstwach.

Charakter stosowanej w gospodarstwach rolniczych strategii płynności finansowej był zróżnicowany, w zależności od ich wielkości ekonomicznej. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw, zarządzający przyjmowali bardziej agresywne nastawienie do stosowanej strategii płynności finansowej. W gospodarstwach o różnych typach rolniczych odnotowano stosowanie odmiennych strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko. Specyfika produkcji rolniczej w istotny sposób różnicowała w gospodarstwach rolniczych relacje kapitałowo-majątkowe. Wysoki udział produkcji roślinnej w przychodach lub zapasach gospodarstw przyczyniał się do zwiększenia konserwatywności strategii płynności finansowej. Natomiast zarządzający gospodarstwami o dużym udziale produkcji zwierzęcej w przychodach ze sprzedaży, przyjmowali bardziej agresywne podejście do strategii płynności finansowej.

Wraz ze wzrostem agresywności stosowanej strategii płynności finansowej w ujęciu dochód-ryzyko, następowało obniżenie efektywności wykorzystania kapitału i wartości zysku rezydualnego. Zarządzający gospodarstwami stosujący konserwatywny charakter całkowitej strategii płynności finansowej uzyskiwali najwyższy zwrot z zainwestowanego kapitału, co przyczyniało się do zwiększenia stanu środków pieniężnych oraz wpływało na obniżenie poziomu zaciąganych zobowiązań operacyjnych. Ponadto odnotowano dodatnią zależność między rentownością wykorzystania aktywów ogółem, a konserwatywnym charakterem stosowanej strategii płynności finansowej. Stwierdzono dynamiczny rozwój gospodarstw, w szczególności o sile ekonomicznej powyżej 16 ESU. W jednostkach tych nastąpił najwyższy przyrost wartości majątku oraz powierzchni UR, co przyczyniło się do wzrostu ich dochodowości.

W opinii zarządzających gwarancją utrzymania płynności finansowej w gospodarstwach rolniczych było utrzymywanie środków pieniężnych lub zapasów, które mogły zostać szybko upłynnione w sytuacji trudności finansowych. W zakresie finansowania majątku zarządzający gospodarstwami rolniczymi wykorzystywali głównie kapitał preferencyjny i wewnętrzne źródła finansowania, które nie generowały ryzyka utraty płynności finansowej. Zarządzający gospodarstwami pozytywnie oceniali skuteczność stosowanych przez nich metod planowania i utrzymania płynności finansowej. Niski poziom zadłużenia majątku i wysoki udział transakcji gotówkowych nie skłaniał rolników do podejmowania dodatkowych działań w tym zakresie. W wiązce celów gospodarstw rolniczych w opinii zarządzających, podstawową kwestią było zapewnienie godziwych warunków życia właścicielom i ich rodzinom, w zamian za pracę w gospodarstwie.

Utrzymanie płynności finansowej w gospodarstwach rolniczych stanowi ważne zagadnienie dla zarządzających. Ze względu na bezpośrednie powiązanie sytuacji finansowej gospodarstw rolniczych i domowych rolników, podchodzą oni do ryzyka utraty płynności finansowej ze szczególną ostrożnością. Rolnicy akumulują środki pieniężne w latach dobrej koniunktury w rolnictwie, w celu zabezpieczenia się przed potencjalnym ryzykiem pogorszenia warunków w przyszłości oraz zapewnienia wkładu własnego w planowanych inwestycjach.